

Területi szempontú környezeti értékelés és társadalmi részvétel a területi tervezésben

A 19. majd 20. századi intenzív gazdasági fejlődéssel mindinkább előtérbe került a politikai, valamint a gazdasági döntések következményeinek feltárása, a hatások értékelése. A gazdasági fejlődés és a beruházások növekedő üteme egyre nagyobb arányú területfoglalásokkal társult. Így a tájatalakítások, valamint a gazdasági döntések hatásainak (különösen előzetes) értékelése (is) egyre inkább kívánatosná vált. A globalizálódással együtt a hatások már nemcsak helyi, hanem regionális, határon átnyúló, valamint globális szinten jelentkeztek. A környezettudatos gondolkodás kiterjedésével,¹ valamint a fenntartható fejlődés fogalmának széles körű elfogadásával a gazdasági, tervezési, és beruházási beavatkozások környezeti, környezetvédelmi szempontú hatásainak előzetes értékelése és annak szükségessége egyre fontosabbá és hangsúlyosabbá vált.

Az embert körülvevő természeti, épített, valamint társadalmi-gazdasági környezet védelmének azonban számos meghatározó szintje van, mely különböző cselekvéseket és intézkedéseket követel. Ennek egyik szegmense a területi szint és a politikai szint találkozása, nevezetesen a környezetvédelmi kérdések megjelenése a területi politikában, a területi tervezésben. Jelen írásban a környezet védelmét szolgáló, a területi tervezés friss eszközét – az úgynevezett stratégiai környezeti vizsgálat (SKV) – magyarországi alkalmazását, valamint társadalmi vonatkozásait elemzem.

A környezeti értékelés szakmai vonatkozásai mellett azért fontos a társadalmi részvétel kérdése, mert ma Magyarországon ez a környezeti konfliktusok kialakulásakor jellemző, a tervezéskor nem.

VARJÚ VIKTOR
2001–2002-ben szerzett
földrajz szakos tanári
és szociológus diplomát
a Pécsi Tudományegye-
temen. 2004-től PhD-
tanulmányokat folytat
a Pécsi Tudomány-
egyetem Földtudományi
Doktor-iskolájában.
Munkahelye 2006-tól
az MTA Regionális
Kutatások Központja,
DTI, tudományos
segédmunkatárs.
Kutatási területe:
környezetszociológia,
környezeti értékelések
a területfejlesztésben,
településföldrajz.

A társadalmi nyilvánosság dominánsan a beruházások megkezdésekor vagy az azt követő szakaszokban, környezeti szennyezésekkor jelenik meg.

A stratégiai környezeti vizsgálat kialakulása

A természeti környezet megóvása, valamint a fenntartható gazdasági fejlődés érdekében szükség volt egy olyan politikára, amely e két dolgot egyszerre veszi figyelembe, számolva a következményekkel. Mivel az Európai Közösség újraelosztási rendszere egyre nagyobb volumenű projektek és tervek kivitelezését eredményezte, ezért itt, és különösen az Európai Unió regionális politikájában az értékelés egyre fontosabbá vált. Először azonban a közösség hatékonysági politikájának követelménye, a Strukturális Alapok 1988. évi reformja során fogalmazódott meg, majd vált kötelezővé a regionális programok előzetes és közbeni (*ex ante* és *mid-term*) értékelése. Az 1994 és 1999 közötti programozási időszak szabályozása már meghatározta a tagállamok által benyújtandó programdokumentumok tartalmát, valamint definiálta az *ex ante* és *ex post* (utólagos) értékelés és monitoring fogalmát, célját.²

A környezeti kérdések előtérbe helyeződésével a hatásértékeléseknél már nem csak a gazdasági hatékonyság és racionalitás vált prioritássá. Bár a környezeti hatásvizsgálat intézményét az Európai Közösségek 85/337. számú direktívája vezette be, ez még „csak” a létesítmények természeti, táji, humán, valamint épített környezetre történő hatásának meghatározását, és leírásának szükségességét írta elő. A környezeti hatások és környezeti szempontok figyelembevételének igénye egyre inkább arra sarkallta a politikusokat, hogy az eddigi hatásértékelések módszereiből és tapasztalataiból egy önálló vizsgálati rendszert hozzanak létre. A COM/96/0511-es tanácsi irányelv egyes részeit, valamint korábbi tapasztalatokat figyelembe véve 2001. június 27-én határozta meg és hozta létre az Európai Parlament és az Európai Tanács a stratégiai környezeti vizsgálatot mint önálló politikát.³

Az irányelv, illetve a stratégiai környezeti vizsgálat célja, hogy védelmet biztosítson az embert körülvevő környezetnek, és hozzájáruljon a környezetvédelmi megfontolások tervekbe és programokba való integrálódásához azok készítési folyamatában, szem előtt tartva a fenntartható fejlődés elvét.⁴ Ezért környezeti vizsgálatot kell végezni olyan tervek és programok készítésekor, amelyek valószínűleg jelentős hatással lesznek a környezetre.⁵ Ezek alapján vizsgálatot kell végezni a nemzeti, regionális vagy helyi szintű programokhoz kapcsolódva (például ROP, NSRF, városfejlesztési koncepciók).

A stratégiai környezeti vizsgálat a döntéshozási folyamat magasabb szintjeinek környezeti célú integráltságát biztosító döntés-előkészítő eljárás. Ennek segítségével – a projektszinten túlmutatóan – az egyes politikai irányelvek, koncepciók, programok környezettudatos és fenntarthatósági szempontokat hozhatnak szinkronba. Jellemzően nem elsősorban egyfajta hatásbecslésről van szó, hanem a környezeti és fenntart-

hatósági szempontoknak a programozás korai szakaszában történő érvényesítéséről, illetőleg a projektek kumulatív környezeti hatásvizsgálatának fontos eszközéről.⁶

Az SKV egyik fő jellegzetessége, hogy együtt készül a tervvel, így menet közben jutnak érvényre a környezeti érdekek. A vizsgálatnak minden esetben környezetvédelmi szempontból is elfogadható, kompromisszumokat tartalmazó programot kell eredményeznie. Szorosan kapcsolódik a fenntarthatóság eszméjéhez, amely segíti az ilyen irányú elmozdulást.

Jogsabályi környezet

Jogalkalmazás az Európai Unióban

Az Európai Unióban az 1980-as évek elejétől, a környezetvédelmi akcióprogramok kialakításával erősödött a környezeti integráció. Mindeközben már 1991-től elkezdődött egy, a tagállamok jogszabályai közé is beépülő SKV-kötelezettség kialakítása, mely csak 2001-re fogalmazódott meg uniós irányelvként. A vizsgálatot nem minden tagállam kívánta alkalmazni a direktíva megjelenése előtt. Példát találhatunk erre az SKV közlekedéspolitikában való alkalmazásáról készült kérdőíves felmérésben, mely szerint voltak olyan tagországok, amelyek már tapasztalattal rendelkeztek-e téren, és nemzeti jogszabályaik is előírták az alkalmazását (skandináv államok, Hollandia). Találhatunk olyan tagországokat is, ahol ugyan voltak már tapasztalatok a vizsgálat alkalmazására, de még nem alakult ki ennek nemzeti jogszabályi háttere (például Franciaország, Nagy-Britannia, Olaszország), valamint voltak olyanok, melyek az uniós irányelv életben lépése előtt nem is kívántak tenni semmit az ügy érdekében.⁷ Mindazonáltal 2005 végén még számos tagország (köztük például Görögország 2006 augusztusáig) nem iktatták nemzeti jogszabályukba az EU-direktíva előírásait (noha azt a gyakorlatban már használják).⁸

A Strukturális Alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról szóló 1260/1999/EK tanácsi rendelet III. fejezete az értékelésről programszinten előírja *ex ante*, félidős, valamint utólagos értékelések elvégzését. Ezek közül is egyre nagyobb hangsúly helyeződik az előzetes értékelésekre. Mindazonáltal az *ex ante* értékelés és az SKV jellemzően nem váltja ki egymást az eddigi gyakorlatban, hanem inkább kiegészíti egymást (akkor is, ha nem készül két különböző jelentés).

Az irányelv jogi érvényesítése itthon

Hasonlóan az európai uniós gyakorlathoz, a magyar jogalkotás is egyre nagyobb figyelmet fordít a környezetvédelmi fenntarthatósági célú értékelések jogi szabályozására

ra. A tervekkel kapcsolatosan már az 1996. évi XXI., a területfejlesztésről szóló törvény 23. paragrafusa minden területrendezési terv számára előírja – többek között – környezeti hatástanulmányok készítését. Ez azonban még nem vonatkozott a fejlesztési jellegű döntésekre.

Az Európai Unió 2004 közepéig előírta a tagállamoknak a stratégiai környezeti vizsgálatok részleteinek saját jogalkalmazásukba történő beágyazását. Ennek megfelelően a magyar Országgyűlés 2004-ben módosította az 1995. évi LIII., a környezet védelméről szóló törvényt. A hatályos jogszabály 27. bekezdése többek között megfogalmazza: „A természetes és épített környezet összehangolt védelme érdekében a területfejlesztési koncepciókban, a területrendezési és településszerkezeti tervek elkészítése során a bennük foglalt elképzelések várható környezeti hatásait is fel kell tárni...” Ugyanezen hatályos törvény 43., valamint 44. bekezdése már előírja a környezeti vizsgálatok lefolytatását, ám még úgy fogalmaz, hogy a különböző tervek és programok „...a külön jogszabály alapján környezeti értékelést magában foglaló környezeti vizsgálatot kell lefolytatni. Környezeti értékelés nélkül terv, illetve program nem terjeszthető elő.” Ez a külön jogszabály azonban csak 2005 elején született meg 2/2005. (I. 11.) *Korm. rendelet egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról* címmel. E jogszabály már részletesebben tartalmazza, hogy mely tervekben és programokban kötelező végrehajtani a stratégiai környezeti vizsgálatokat. A program szerkesztését kell képeznie eme értékelésnek, a környezeti vizsgálatot egyeztetni kell az illetékes környezetvédelmi felügyelőséggel, valamint a kormányrendelet meghatározza a tartalmi elemeket és a monitorozás szükségességét, módszertani útmutatást azonban nem ad.

Környezeti értékelés – az alapkövek

A Regionális Operatív Program (ROP) SKV módszertana

Megelőzve a magyar jogszabályi keretek kialakítását, a Regionális Operatív Program környezeti értékelését végzők még 2003-ban elkészítették a ROP SKV módszertanát. A metodika kialakítása a Strukturális Alapokra vonatkozó 1260/1999/EK tanácsi rendelet által előírt *ex ante* értékelés, valamint a már említett 2001/42/EK irányelv alapján történt. A jogforrások előírásainak megfelelően széles szakmai együttműködések eredményeként készült el 2003-ban a ROP környezeti szempontú *ex ante* értékelése stratégiai környezeti vizsgálat formájában. Mivel azonban a tervek, programok környezeti hatásainak előzetes értékelésére nem volt általánosan elfogadott módszertan, mindössze az Európai Bizottság által javasolt módszertani anyagok,⁹ ezért a ROP-hoz kidolgoztak egy módszertani keretet.

Az SKV a programokkal, illetve tervekkel együtt készül, a programok végleges verzióját végső soron az SKV és az általa figyelembe vett környezetvédelmi szempontok eredményének kell tekinteni.

Ahogy a ROP-hoz készített SKV-jelentés¹⁰ is leírja, a módszertan jellemzően két fő részre különíthető el. Egyrészt környezeti szempontból minősíti a terv nyomán kialakuló várható új állapotokat, másrészt igyekszik a környezetkímélő megoldások megtalálására. Mivel az ilyen jellegű terveknek (programoknak) nem határértékeknek kell megfelelniük, hanem meghatározott elveknek, céloknak, prioritásoknak, így ezen tervek és programok (környezeti szempontú) értékelésénél nem lehet alkalmazni határértékrendszereket, és az azoknak történő megfeleléseket értékelni. Ezek érdekében 2003-ban a ROP környezeti értékeléséhez három viszonyítási „pillért” dolgoztak ki:

- a fenntarthatósági értékrend kialakítása;
- a környezeti problémák és azok okainak, következményeinek azonosítása;
- a hazai és európai uniós környezetpolitikai célok azonosítása.

A kialakított fenntarthatósági értékrend megfelelő keretet és viszonyítási alapot ad a ROP, illetve a tervek és programok szemléletmódjának átalakítására. Egyfajta tervezési követelményt, alapkritériumokat fogalmaz meg, melyet a tervek és stratégiák megfogalmazásakor kell alkalmazni.

A ROP (illetve más tervek és programok) környezeti értékelésekor figyelembe kell venni a magyar, illetve uniós környezetpolitikai célokat. Először az SKV vizsgálata során azonosítani kell az összes ilyen jellegű környezetpolitikai célt (Nemzeti Környezetvédelmi Program, Natura 2000 program, Fenntartható Fejlődés Stratégiája, EU 6. Környezetvédelmi Cselekvési Program stb.), majd az ezekben megfogalmazottak alapján kell a programok (ROP) környezeti hatásait értékelni, és szükség szerint ennek megfelelően a programot módosítani. A környezetpolitikai célok azonosítása és elérése, valamint értékelése érdekében létrehoztak egy mátrixot. Ebben a táblázatban a célokat strukturáltan mutatják be oly módon, hogy a környezet állapotára vonatkozó ismeretek mellett a környezeti problémák okainak a felszámolását ösztönző célokat is meghatározzák. Így a környezeti károk okainak kialakulása is idejekorán feltárhatóvá vált.¹¹

SKV a közlekedéspolitikában

Mivel a 21. század elejére az egyik legnagyobb környezetszennyezési forrássá a közlekedés vált, amely nemcsak a közlekedési folyosó mentén szennyezi a légkört, hanem a nagy földi légkörzések hatására globális méretben is, így a döntéshozókra különösen nagy felelősség hárul a környezeti tényezők figyelembevételkor.

Ezért volt fontos lépés, amikor Magyarországon 2001-ben a Széchenyi-terv autópálya-fejlesztési programjához stratégiai környezeti vizsgálatot kívántak készíteni a szakértők. Ahogy a szerzők¹² jelzik, a Széchenyi-terv autópálya-fejlesztési terveit stratégiai

környezeti hatásvizsgálati eljárásnak vetették alá. Itt az SKV és a környezeti hatásvizsgálat fogalma nem elkülönülten szerepel. A tanulmány azért fontos előrelépés a magyar környezetpolitikában, mert az uniós direktíva megjelenése után, de még a 2004-es magyar jogszabályba foglalása előtt készült. Az értékelésben már megjelenik a fenntarthatósági értékrend mint viszonyítási keret kívánalma, mely fenntarthatósági közlekedési modellként realizálódik. Ennek két fontos célja, hogy ésszerűsítse a közlekedési, szállítási igényeket, és hogy minimalizálja a nemkívánatos környezeti hatásokat.¹³

A 2003–2015-ig szóló magyar közlekedéspolitika egyeztető szakaszában derült ki, hogy a tervezettel kapcsolatban semmiféle környezeti hatásvizsgálatot nem folytattak, így csak 2004 első felében készült el a közben módosított közlekedéspolitika SKV-ja. Az előbb bemutatott ROP-pal ellentétben azonban ezen közlekedéspolitika környezeti értékelése nem a politikával együtt készült, így nem volt mód a különböző elemzések eredményeit visszacsatolni a szakpolitikai irányelvek készítésének a folyamatába.¹⁴

A közlekedéspolitika környezeti vizsgálatának módszertana során szintén fontos szempont volt a belső, illetve külső konzisztenciavizsgálat. A belső konzisztencia – a célok egyértelműsége, azonosíthatósága, az ágazati stratégiai irányok, célok és intézkedések kibonthatósága – jellemzően a szektorpolitikákkal kapcsolatos általános szakmai elvárásnak való megfeleltethetőség, míg a külső konzisztenciavizsgálat az uniós és hazai tervekben és programokban megfogalmazott céloknak való megfelelés (Technológiai előrettekintési program – TEP –, NFT, Környezeti és infrastruktúra operatív programja – KIOP –, Kohéziós Alap keretstratégiája – KAK). A fenntarthatósági értékrendhez való viszonyulás vizsgálatokor – mely áttekinti a célokat és intézkedéseket a fenntarthatóság szempontjából – az értékelők először a II. Nemzeti Környezetvédelmi Programot (NKP) mint etalont próbálták meg keretként figyelembe venni. Ám a problémát abban látták, hogy a II. NKP környezeti és nem fenntarthatósági kritériumokat ad meg. Így végül a fenntarthatósági értékrendként a fentebb felvázolt, 2003-ban a Nemzeti Fejlesztési Terv regionális operatív programjának stratégiai környezeti vizsgálatához létrehozott fenntarthatósági értékrend került ismételtelen előtérbe.¹⁵

Ahogy a szakértők is rámutatnak, a további stratégiai környezeti vizsgálatok elvégzéséhez, az eddigi tapasztalatokat figyelembe véve szükséges kialakítani egy etalonként használható fenntarthatósági értékrendet, melyet az egyes programok és tervek környezeti értékelésekor egységes szisztéma szerint lehet felhasználni.

Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK) környezeti vizsgálata¹⁶

2005 decemberében a magyar Országgyűlés elfogadta az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptiót. Megfelelve a már említett jogszabályoknak, az OFK SKV a politikával együtt készült, és annak a környezeti jelentése az elfogadás előtt már megjelent.

Az OFK SKV elsődleges célja szintén az volt, hogy túlmutasson a koncepció környezetre gyakorolt hatásainak megbecslésén, és elsődlegesen a fenntarthatósági kritériumoknak való megfeleltethetőséget vizsgálja a célokban és prioritásokban, felhasználva a már korábban említett fenntarthatósági mátrixot.

A következőkben a környezeti jelentés a célok értékelését végzi el, méghozzá a célok egymáshoz való viszonyát tekintve. A létrehozott rendszer segítségével feltárhatóak a célok közötti függőségi viszonyok. Az értékelők figyelembe vették az adott cél várható, az eddigieknek megfelelő megvalósulását és az ideálisnak tekintett, a fenntartható fejlődésre jellemző megvalósíthatóságát. A célok egymáshoz való viszonyításának jelentősége – véleményem szerint – abban rejlik, hogy a sokszor a tervekben egymásnak ellentmondó vagy ellentmondó hatást rejtő célok és prioritások kiszűrhetőek. Környezetvédelmi szempontból pedig azért különösen fontos, mert a célok között a jelenlegi tervekben már mindenütt szerepel a természeti erőforrások és környezeti értékek fennmaradása. Az értékelésben szereplő mátrix lehetőséget biztosított rávilágítani arra is, hogy jelen cél a természeti értékek megóvása tekintetében milyen más, a tervben vagy programban megfogalmazott prioritás vagy cél megvalósulását segíti, avagy akadályozza.¹⁷

Az OFK környezeti értékelése nemcsak a célok és prioritások értékelésére terjed ki, hanem a célok megvalósítását szolgáló eszközrendszerre is. E vizsgálat azért fontos, mert az OFK megalapozza a következő programozási időszak hazai fejlesztési tervét, amely cél elérése szempontjából kiemelten kell kezelni a támogatáspolitikát. Ezért vizsgálni kell, hogy a támogatáspolitikát milyen eszközt jelent a fenntartható fejlődés céljának eléréséhez és a fenntartható fejlődést gátló tényezők lebontásához.

Az SKV tanulságai és lehetőségei

Módszertan

A létrehozott magyarországi SKV-módszerek fontos mérföldkövek, és kifejezetten alkalmasak a tervek és programok értékelésére.

Ahogy Fleischer Tamás¹⁸ kifejti, a környezeti hatásvizsgálat központjában a hatás-mátrix áll (mely az egyes intézkedések hatásait vizsgálja az egyes védendő elemekre), a stratégiai környezeti vizsgálaté a következménymátrix, mely a célokat a fenntarthatósági értékrendhez viszonyítja. Ilyen fenntarthatósági értékrendként kellene/lehetne szolgálnia a fenntarthatósági stratégiának, mely 2006 augusztusáig ugyan már elkészült, de még nem fogadták el (különösen azért problematikus ez, hiszen a II. NFT környezeti alapjául kellene szolgálnia).

A területiség, a lokalitás figyelembevétele nemcsak az elkészített ROP programban jelenik meg alulreprezentáltan, hanem az SKV módszertanában is.¹⁹ A fenntarthatóság

gi értékrendben nagyobb mértékben kellene hangsúlyozni a területiség kérdését. Ki kellene emelni, hogy mind az erőforrás-gazdálkodás, mind a hulladéktermelés és -elhelyezés területén a szigorú csökkenésnek helyi szinten kell megvalósulnia (nem regionális vagy országos szinten). Hiszen belátható, hogy ha regionális szinten például nem növekszik a hulladéktermelés vagy az emisszió, az megvalósulhat úgy is, hogy a nagyvárosokban az értékek a kétszeresükre emelkednek, míg a kibocsátások csökkenését a rurális térségek befolyásolják. Ezért – ha regionális (vagy magasabb hierarchiaszinten) „fenntarthatóvá” teszi a rendszert – nyilvánvalóan a *locus*okban éppen a fenntarthatósági kritériumrendszerben megfogalmazottak szenvednek csorbát.

A probléma megfogalmazása túlságosan általános, és nagyon leegyszerűsített, és a regionális problémák feltárása alapján készült országos szintűre. Ez egyrészt azért rossz, mert a területi különbségekből fakadó különböző problémák leegyszerűsödnek azáltal, hogy a hasonló jellegű problémákat egy csoportba sorolják. Ennek az a veszélye, hogy a probléma megoldása érdekében nem a megfelelő intézkedéseket hozzák meg. Másrészt viszont olyan dolgok is megfogalmazódnak, amelyek az egyik oldalon (mind fogalmi, mind pedig térbeli értelemben) problémát jelentenek, míg a másik oldalon kimondottan a környezetvédelem és a fenntarthatóság érdekeit szolgálják. Ilyen állapot például a mezőgazdasági területek művelésének felhagyása, a legeltetés megszűnése, holott ez egy adott területi szinten eredményezheti egy új szukcessziós folyamat kialakulását vagy pufferezónája lehet egy magas biodiverzitású területnek.

Folyamat

A stratégiai környezeti vizsgálatok értékelése és elemzése azért „lehetne” különösen időszerű, mert a 2006. év a következő programozási időszak előkészítésére szolgált. A megállapítás feltételes, mivel a környezeti értékelések meglehetősen vontatottan készültek. A II. Nemzeti Fejlesztési Terv harmadik, 2006 augusztusában társadalmi vitára bocsátott változata²⁰ is csak egy utalást tartalmaz a vizsgálatra: „Az Új Magyarország Fejlesztési Terv társadalmi vitára bocsátott változatának véglegesítése után történik meg az ex ante értékelés és a stratégiai környezetvizsgálat, ezért ezek eredményei csak a végleges változatban szerepelhetnek.”²¹ Holott az értékelésnek együtt kellene készülnie a tervvel, és arra folyamatosan reflektálni kellene, nem beszélve a társadalmi nyilvánosság szükségességéről. Az ágazati és regionális programok környezeti értékeléséről 2006 augusztusában meglehetősen keveset lehetett tudni, holott azokat 2006 októberében²² adták volna be az Európai Bizottsághoz. Kivételt képez ez alól a Környezeti Operatív Program, mely egyfajta etalonként szolgálhat a folyamat lefolytatására. A Környezetvédelmi Minisztérium (KvVM) honlapján ugyanis folyamatosan nyomon követhető és véleményezhető a készítés során nemcsak a Környezeti Operatív Program, hanem annak környezeti értékelése is.

A környezeti hatásvizsgálat projekteket vizsgál, azok közvetlen, közvetett és kumulatív hatásával együtt. Ez a kibocsátások és a hatások előrejelzésének részletes és alapos vizsgálatát jelenti. A stratégiai környezeti vizsgálatok az előzőhöz képest korábbi tervezési fázisokban, a politikák, tervek és programok szintjén vizsgálják a környezetre gyakorolt hatásokat. A stratégiai környezeti vizsgálat (és az *ex ante* értékelés) legfőbb erénye tehát, hogy együtt készül a tervekkel, programokkal. Mégis az eddig bemutatott tapasztalatok azt mutatják, hogy ez nem teljesen igaz. Hiszen mire a környezeti értékelők kezükbe kapják a dokumentumokat, azok már jellemzően a programok véglegeshez közeli változatai. Átolvasva néhány ilyen értékelést, az a tapasztalat, hogy a javaslatok csak nagyon minimális része kerül be a végleges tervekbe. Ennek egyik oka, hogy az értékelésekre nem áll rendelkezésre elegendő idő, vagy ha mégis, akkor a javasolt módosítások érvényre juttatására nem. A másik ok abban a megfontolásban kereshető, hogy a stratégiai jelentőségű döntések titkossága miatt a döntéshozók gyakorta nem érdekeltek abban, hogy az elfogadást vagy a megvalósítást megelőzően a készülő döntést környezeti vizsgálati eljárás alá vessék, hiszen annak velejárója a nagy nyilvánosság. A széles körű nyilvánosság ellen szól még az is, hogy a vizsgálat túl nagy apparátus bevonásakor igen szétaprózódottá válna, és az időigénye jelentősen megnőhetne, valamint a szakmai kompetencia elvesztené jelentőségét. A társadalmi részvétel széleskörűségét erősíti az Aarhusi Egyezmény.²³ Az SKV egyes fázisai kitűnő lehetőséget nyújthatnának a részvétel biztosítására, hogy a valós lehetőségek meghatározása és a vizsgálatok megfelelőek legyenek.²⁴

A hatékonyabb fenntarthatósági és környezeti szempontok érvényesítése érdekében szükség lenne arra, hogy a környezeti vizsgálat már a tervezés korábbi fázisában megtörténjen, és az SKV valóban együtt készüljön a tervekkel és programokkal. Vagyis az SKV-t célszerű lehetne annyiban elválasztani az *ex ante* értékeléstől, hogy azt megelőzően valóban együtt készüljön a tervvel. Fontos volna tehát már a tervezés megkezdésekor a szakemberek folyamatos ellenőrző tevékenysége.

Az SKV egységesítésének kérdése

A Pálvölgyi Tamással²⁵ és Fleischer Tamással készült interjúk alapján jól látható a stratégiai környezeti vizsgálat szükségessége, nemcsak az Európai Unió, illetve a magyar jogalkalmazás kikényszerítettsége miatt, hanem azért is, hogy ne csak az egyes projektek kivitelezésekor, a környezeti hatásvizsgálatok elvégzésekor szembesüljenek a döntéshozók a káros környezeti hatások és határérték-átlépések következtében az embert körülvevő környezet – sokszor visszafordíthatatlan – negatív változásával, hanem még a stratégiai döntéseket megalapozó programok, tervek és koncepciók elkészítésének fázisában kerüljenek előtérbe környezeti értékek és érdekek.

Látható, hogy ma Magyarországon és az Európai Unióban nincs egységes metodikája a stratégiai környezeti vizsgálatnak. Bár a környezeti vizsgálati eljárásokat az 1960-as évek során fejlesztették ki, a rendszert az Egyesült Államok vezette be először 1969-ben. Ezt követően alkalmazta több tengerentúli, majd európai ország, azonban ezek még projektszintű (hatás)vizsgálati eljárást és módszertant jelentettek. Az Európai Unióban a későbbiekben kialakult SKV-k kezdeti módszertana jellemzően hatásírányultságú volt és nagymértékű hasonlóságot mutatott a tipikus KHV-eljárással.²⁶ Európa több országában már az 1990-es években vagy jogszabályba foglalták, vagy csak alkalmazták a stratégiai környezeti vizsgálatot a tervek szintjén, de nem alakult ki egységes módszertan ezekben az államokban. Ma még mindig a stratégiai környezeti vizsgálatok több változatát különböztetik meg. Ezek hatókörben, nyitottságban, intenzitásában és időtartamban is eltérnek egymástól. Ezenkívül létezik még olyan megközelítés is, mely a stratégiai környezeti vizsgálatot a stratégiák környezeti hatásvizsgálataként értelmezi, míg a másik egyfajta fenntarthatósági vizsgálatként tekint az SKV-ra. Az eltérő megközelítések és a különböző országok tapasztalatai alapján más-más környezeti értékelési metódusok jellemzőek a különböző tagállamokban. Ez a sok megközelítési változat zavarja és gátolja az SKV elterjedését és elfogadottságát. Mindezeket tekintetbe véve az EU Interreg III. C program által finanszírozott GDRPN (*Greening Regional Development Programmes Network*) projekt széles európai részvétellel 2006 februárjában egy kézikönyvet²⁷ adott ki az SKV értékelésével kapcsolatban. A részt vevő és kapcsolódó partnerek segítségével, és a korábbi tagországi módszerek (többek között a magyar, 2003-ban a Regionális Operatív Programhoz létrehozott stratégiai környezeti vizsgálat) felhasználásával próbál meg gyakorlati tanácsokat és eszközöket adni, összegezve a résztvevők eddigi tapasztalatait a környezeti elemek integrációja kapcsán a regionális fejlesztési programokban. Ám ez a kézikönyv sem ad egységes módszertant vagy iránymutatást a stratégiai környezeti vizsgálatok elvégzéséhez, mindössze egy keretet fogalmaz meg, mely könnyebbé teszi a szakértőknek a vizsgálat lefolytatását, illetve emellett a különböző részt vevő országok néhány alkalmazott lépését mutatja be.

Az említettek miatt szükséges volna egy egységes módszertant összeállítani, mely segíthetné a tervet készítőket, illetve a vizsgálatot végzőket is, jelentős időt takarítva meg a programozás során. Mindenekelőtt előrébb kellene hozni a stratégiai környezeti vizsgálatot a tervezési folyamatban. Egyrészt így a javaslatok még a munkamenet korábbi, képlekenyebb szakaszában könnyebben érvényre juthatnak, másrészt az SKV-ra fordított idő meghosszabbodhatna, harmadrészt pedig lehetőség lenne a minél szélesebb társadalmi részvételre.

Módszertani javaslatok:

– Az SKV folyamatában rendkívül jó módszernek tartom a ROP 2003-as SKV vizsgálata kapcsán létrehozott fenntarthatósági értékrendet, mely hatékony módszere a programok, illetve tervek fenntarthatóságának vizsgálatában.

– Fontos módszertani vizsgálatnak kell lennie a konzisztenciavizsgálatnak is. Ennek egyrészt figyelembe kell vennie, hogy a helyzetértékelés során feltárt problémák megfelelnek-e a fenntarthatóságot figyelembe vevő céloknak, valamint ezen célok megfeleltethetőek-e a felvetett problémáknak. Másrészt azt is vizsgálni kell, hogy a célok és prioritások megfeleltethetőek-e a nemzeti és uniós – nemcsak fejlesztési, hanem – környezetvédelmi és fenntarthatósági programoknak és terveknek.

– Az OFK környezeti vizsgálatában alkalmazott értékelés, amely a koncepció céljainak egymáshoz való viszonyát vizsgálja egy mátrix táblázatban, azért különösen hasznos, mert a célok között minden program és terv esetében szerepel (vagy szerepelnie ildomos) a környezeti és emberi értékek fennmaradásával és a természeti erőforrásokkal harmonizáló fejlődés mint prioritás. Így a célok ehhez való viszonyulása és azok értékelése rámutat az adott program javítanivalóira.

– Bár a környezeti hatásvizsgálat és a stratégiai környezeti vizsgálat elkülönül egymástól, véleményem szerint érdemes lenne még egy hatás jellegű vizsgálati metódust is beiktatni a tervek és programok környezeti vizsgálatába. Itt egy olyan mátrixot kellene kialakítani, melyben egyrészt szerepelnének összefogottan azok a változást jelző indikátorok, melyek már a különböző programok, tervek, európai és hazai jogszabályokban szerepelnek, nevezetesen: a különböző határértékek csökkentésére, a kibocsátások csökkentésére, a természeti értékek kvantitatív védelmére (Natura 2000 hálózat bővítése) stb. vonatkoznak (például megújuló energiák százalékos növelése az energiatermelés hányadában, CO₂-kibocsátások százalékos csökkentése). Másrészt szerepeltetni kellene a célokat és prioritásokat (majd egy másik táblázatban esetlegesen a tervekbe foglalt intézkedéseket) oly módon, hogy melyik cél, illetve prioritás járulhat hozzá az egyes indikátorok megfelelő szintű eléréséhez. Ha valamelyik célt egyik indikátorhoz sem tudtuk hozzárendelni, elgondolkodtató, hogy a célnak vagy prioritásnak van-e relevanciája a fenntarthatósági kritériumok és környezeti értékek tekintetében.

Társadalmi nyilvánosság és részvétel

Az 1970-es évektől kezdve egyre nagyobb jelentőséget kezdtek tulajdonítani a környezeti problémáknak, amely azt mutatja, hogy a társadalmi nyilvánosság egyre nagyobb szerepet kapott a környezetvédelemben. Carson néma tavasza 1962-ben,²⁸ a Meadows-i jelentés,²⁹ a Brundtland-bizottság jelentése,³⁰ a társadalmi szervezetek és a civil szféra nyilvánosságának manifesztálódása. Magyarországon a különböző településeken már szintén az 1970-es években jelei voltak a környezeti konfliktusok lakossági visszacsatolásainak, de ez a térben különbözőképpen jelent meg. Volt, ahol hasonló probléma a lakosságból több (például Ajka), volt, ahol kevesebb (például Százhalombatta) ellenérzést és nyilvánosságot váltott ki. Az államszocializmus időszakában azonban ezek a

társadalmi cselekvések jellemzően csak a helyi és csak kismértékben az országos kommunikációs csatornáknak jelentek meg.³¹

Ma a fejlett nyugati társadalmakban már elképzelhetetlen a társadalmi részvétel hiánya a különböző szintű környezetvédelmi ügyekben. A nyugati civil társadalom széles középosztálya lehetővé teszi, hogy a szereplők részt vegyenek a környezetpolitikai kérdésekben, döntésekben, javaslatot tegyenek avagy konfrontálódjanak. A konfliktusok mellett azonban kialakulnak a már hosszabb távon is működő tapasztalati és jogi keretei is a társadalom szereplőinek bevonására a döntéshozatali és tervezési folyamatokba. Ilyen az 1998-ban elfogadott Aarhusi Egyezmény is, melynek elemei tetten érhetők ma már a magyar jogrendszerben is.³²

A társadalmi nyilvánosság intenzitásának változása párhuzamba állítható a nyilvánosság infrastruktúrájának kibővülésével, professzionalizálódásával és szerkezetváltozásával. Mindez még jobban felerősödött az elektronikus tömegkommunikációs eszközök elterjedésével.³³

Megvizsgálva azonban a környezeti értékelések társadalmi részvételének hátterét, több tanulság is megfogalmazható:

– A tervek és programok felfokozott tempójú készítése általában azt eredményezi, hogy nincs megfelelő idő a környezeti értékelés megkövetelt folyamatának biztosítására, valamint a széles társadalmi egyeztetésre sem.

– A különböző (illetve hasonló) tervek társadalmi nyilvánossága és a véleményezésben való részvétel is meglehetősen ellentmondásos. 2006 augusztusában a 2007–2013 közötti időszakra vonatkozó ágazati operatív programok közül a Környezeti Operatív Program mintegy teljes szélességében a társadalmi nyilvánosság előtt volt, mind a terv, mind annak SKV-jának nyilvánossága és véleményezhetősége tekintetében, míg a többi ágazati program tervezete vagy elérhető az interneten keresztül (például Közlekedési Operatív Program), vagy hosszas keresgélés után sem lelhető fel (például Humán Infrastruktúra Operatív Program).

– A társadalmi nyilvánosság infrastrukturális szerkezetének változása eredményezte, hogy a tervek és programok társadalmi vitája, illetve az abban való társadalmi részvétel egyre inkább az internet irányába tolódott el. Végignézve a *Népszabadság* – mint országos napilap – megjelenéseit 2005 januárjától 2006 augusztus végéig, mindössze egy cikk foglalkozik 2005-ben³⁴ az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió (OFK) társadalmi vitájával (illetve nyilvánosságával), míg egy másik a Nemzeti Fejlesztési Tervvel.³⁵ Mindez idő alatt a társadalmi részvétel az interneten keresztül zajlott. 2006-ban a II. NFT-hez kapcsolódó társadalmi vita nyilvánosságával öt alkalommal találkozhattunk a *Népszabadságban*.³⁶ Emellett a kormány a program harmadik változatának társadalmi vitáját hagyományosnak nevezhető nyilvánossági formával, helyi fórumokon biztosítja. Nyilvánvalóan emögött azonban megtalálhatjuk az éppen az erre az időszakra eső megszorítási intézkedések kommunikációját is. Az interneten történő

társadalmi nyilvánosság relevanciáját szolgálhatja az a tény is, hogy a magyar lakosság mintegy 34 százaléka rendszeres internethasználó, akiknek közel 90 százaléka 16 és 55 év közötti, vagyis az a korosztály, amely a saját életének megszervezésében potenciálisan aktív,³⁷ biztosítva ezzel az interaktív tömegkommunikáció kiszélesítését.

– Álságos lenne azonban azt gondolnunk, hogy a magyar társadalmi nyilvánosság a tervek és programok környezeti kérdéseiben ilyen széles körű. A napilapokban és az interneten megjelenő társadalmi részvétel ugyanis szinte csak a keretprogram jellegű II. NFT-re vonatkozott, míg az ágazati programok közül csak a Környezeti Operatív Program társadalmi nyilvánossága jelent meg az SKV nyilvánosságával és véleményezhetőségével együtt 2006 nyarának végéig.

– A magyar társadalom nyilvánosságban való részvételi hajlandóságát is mutathatja az a tény, hogy 2006. augusztus végéig a Nemzeti Fejlesztési Hivatal honlapjáról alig tízezeren töltötték le a II. NFT harmadik verzióját a rendelkezésre álló megelőző egy hónap alatt,³⁸ mely a magyar társadalom mindösszesen 0,1 százaléka. A program elolvasása nélkül azonban nehéz véleményt mondani róla.

Összegzés

A tervek és programok tervezési folyamatában nem csak a jogszabályi kötelmek miatt fontos a felvázolt *ex ante* jellegű környezeti vizsgálat, hiszen végigolvasva a különböző terveket és programokat, a dokumentumokban megfogalmazottak nem mindig célracionálisak. Sokszor jellemzőbbek inkább az értékracionális attitűdök, melyek egy-egy érték mentén körvonalazódnak, de a helyzetértékelésben, illetve a prioritásokban megfogalmazottak között nincs mindig sztochasztikus kapcsolat. A tervezéshez kapcsolódó környezeti értékelés pedig azért különösen fontos, mert hiába célracionális egy folyamat, ha nem veszi figyelembe a társadalmi, gazdasági, természeti környezetet, akkor előre ki nem számítható következményekkel járhat. Mindazonáltal a környezeti vizsgálat és a fenntarthatóság kérdésköre még mindig inkább a gazdasági és társadalmi vonatkozásokban fogalmazza meg a fenntarthatóságot, a természeti környezet pedig kissé háttérbe szorul. A környezeti vizsgálatnak fontos feladata lehetne az, hogy ez utóbbi vonalat erősítse a tervek és programok értékelésekor.

Mindezek mellett a tervezésben – különösen pedig azok vizsgálatában – véleményem szerint jobban meg kellene erősíteni a területi szemléletet. Különösen fontos lenne ez a mátrixértékelésekben, hogy az indikátorok minél inkább területspecifikusak legyenek, hiszen mást jelent egy határérték betartása és csökkentése egy nagyvárosi környezetben, mint egy rurális téregységben.

A magyar társadalmi nyilvánosság megjelenése a környezeti kérdésekben jellemzően egyelőre a közvetlen beruházásokhoz kapcsolódik, melyek a környezeti hatás-

folyamatlánc végét jelentik. A hatékonyabb megoldás nyilvánvalóan az lenne, ha még a tervezés fázisában jelennének meg a társadalmi érdekek a területi érdekek mellett.

Irodalom

- Aarhus Convention. UNECE [online] 1998. 06. 25. <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>.
- Biodiversity in Strategic Environmental Assessment [online] European Environmental Bureau (EEB). Brüsszel, 2005. <http://www.eeb.org/activities/biodiversity/Final-SEA-report-271205.pdf#search=%22Biodiversity%20in%20Strategic%20environmental%22>
- Carson, R.: *Néma tavasz*. Fordította: Makovecz Benjamin. Katalizátor Iroda, Budapest, 1994.
- Czira T.-Jusztin V.-Sóvágó K.: A társadalmi-gazdasági és környezeti hatásértékelés szerepe a területi tervezésben. *Területi statisztika*, 2004. 1. 3–20.
- Evaluating socio-economic programmes (MEANS Collection)*. European Commission, Luxembourg, 1999. Vol. 1–6.
- Ferencsik I.: Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) – az alapok. *Falu, Város, Régió*, 2004. 6. 51–55.
- Fleischer et al.: *A Széchenyi-terv autópálya-fejlesztési programjának stratégiai környezeti vizsgálatáról*. [online] MTA VKI Műhelytanulmányok 40. sz., Budapest, 2002. 16. <http://www.vki.hu/muhelytanulmany.shtml#>.
- Fleischer T. et al.: Gondolatok a közlekedésfejlesztési programok stratégiai környezeti vizsgálatáról. *ÖKO*, 2004. 1–2. 56–66.
- Fleischer T. et al.: A magyar közlekedéspolitika stratégiai környezeti vizsgálata. *Közlekedéstudományi Szemle*, 2005. 2. 47–54.
- Habermas, J.: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Fordította: Glavina Zsuzsa. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
- Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007–2013*. [online] GRDPN, 2006. <http://www.epa.ie/TechnicalGuidanceandAdvice/GuidanceDocuments/pdfsorguidancedocuments/FileUpload,9149,en.pdf>.
- A háztartások információs és kommunikációs technológiai eszközellátottsága és használata*, 2005. [online] KSH, 2006. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ikt05.pdf>.
- Közlekedés Operatív Program*. [online] 2006.06.09. <http://www.gkm.gov.hu/data/499176/KOZOP.pdf>
- MEADOWS, H. D., et al.: *The limits growth*. Universe Books, New York, 1972.
- Az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió Környezeti jelentése*. [online] ÖKO Rt., 2005. augusztus. http://www.emla.hu/aa2.8/img_upload/777ad89538966d33b9d5fb7d0e49b91c/OFK_strat_korny_vizsg_II.doc
- Our common future*. World Commission on Environment and Development (WCED). University Press, Oxford, 1987.
- Pálvölgyi T.: A stratégiai környezeti vizsgálatok klíma elemei. „*Agro-21*” *Füzetek*, 2006. 47. 3–15.
- Péti M.: A stratégiai környezeti vizsgálat a fenntartható (területi) tervezés szolgálatában. – *Falu, Város, Régió*, 2005. 3–4. 43–56.
- Szilvácsku Zs. (projektvezető): *Környezeti Operatív Program (KOP) Környezeti Értékelése*. [online] Budapest, 2006. 06. 05. http://www.kvvm.hu/cimg/documents/KOP_korny_vizsg_ertekeles_06.07_2.0.pdf
- Szilvácsku Zs.: *Stratégiai környezeti vizsgálatok gyakorlata az Európai Unióban*. Vitaregnat Bt., Budapest, 2003.
- Szirmai V.: *A környezeti érdekek Magyarországon*. Pallas Stúdió, Budapest, 1999.
- Szirmai V. et al.: Kinek az érdeke a társadalmi részvétel környezetvédelmi ügyekben? *ÖKO*, 2005. 1–2. 46–64.
- Tombácz E. et al. (SKV csoport): *Stratégiai Környezeti Vizsgálat. Egy lehetséges módszertan a Regionális Operatív Program környezeti szempontú ex-ante értékelésének megalapozásához*. [online] 2003. február <http://www.rec.hu/skv>.
- Új Magyarország fejlesztési terv*. [online] 2006. http://www.nfh.hu/index.nfh?r=&v=&l=&p=-letoltes_uj_magyarorszag_fejlesztési_terv_0801.pdf
- Varjú V.: Környezeti szempontok a területi értékelésben. In: Pálné Kovács I. (témavezető): *A területi fejlesztési programok és folyamatok értékelése*. MTA RKK DTI, Pécs, 2006. Kézirat, 70–83.

Jegyzetek

- 1 Carson, R.: *Néma tavasz*. Fordította: Makovecz Benjamin. Katalizátor Iroda, Budapest, 1994.; a Római Klub jelentései, Brundtland-jelentés.
- 2 Czira T.–Jusztin V.–Sóvágyó K.: A társadalmi-gazdasági és környezeti hatáértékelés szerepe a területi tervezésben. *Területi statisztika*, 2004. 1. 3–20.
- 3 2001/42/EK irányelv az „egyes tervek és programok környezetre gyakorolt hatásainak vizsgálatáról”.
- 4 Pálvölgyi T.: A stratégiai környezeti vizsgálatok klíma elemei. „*Agro-21*” Füzetek, 2006. 47. 3–15.
- 5 Ferencsik I.: Stratégiai Környezeti Vizsgálat (SKV) – az alapok. *Falu, Város, Régió*, 2004. 6. 51–55.
- 6 Péti M.: A stratégiai környezeti vizsgálat a fenntartható (területi) tervezés szolgálatában. *Falu, Város, Régió*, 2005. 3–4. 43–56.
- 7 Fleischer T. et al.: Gondolatok a közlekedésfejlesztési programok stratégiai környezeti vizsgálatáról. *ÖKO*, 2004. 1–2. 56–66.
- 8 *Biodiversity in Strategic Environmental Assessment* [online] European Environmental Bureau (EEB). Brüsszel, 2005. <http://www.eeb.org/activities/biodiversity/Final-SEA-report-271205.pdf#search=%22Biodiversity%20in%20Strategic%20environmental%22>.
- 9 Ilyen például: *Evaluating socio-economic programmes (MEANS Collection)*. European Commission, Luxembourg, 1999. Vol. 1–6.
- 10 Tombác E. et al. (SKV csoport): *Stratégiai Környezeti Vizsgálat. Egy lehetséges módszertan a Regionális Operatív Program környezeti szempontú ex-ante értékelésének megalapozásához*. [online] 2003. február <http://www.rec.hu/skv>.
- 11 Tombác et al.: i. m.
- 12 Fleischer et al. *A Széchenyi-terv autópálya-fejlesztési programjának stratégiai környezeti vizsgálatáról*. [online] MTA VKI Műhelytanulmányok 40. Budapest, 2002. 16. <http://www.vki.hu/muhelytanulmany.shtml#>.
- 13 Fleischer et al.: i. m. (2002).
- 14 Fleischer T. et al.: A magyar közlekedéspolitika stratégiai környezeti vizsgálata. *Közlekedéstudományi Szemle*, 2005. 2. 47–54.
- 15 Fleischer T. et al.: i. m. (2005).
- 16 *Az Országos fejlesztéspolitikai koncepció környezeti jelentése*. [online] ÖKO Rt., 2005. augusztus. http://www.emla.hu/aa2.8/img_upload/777ad89538966d33b9d5fb7d0e49b91c/ OFK_strat_korny_vizsg_II.doc.
- 17 Uo.
- 18 Online interjú Fleischer Tamással, 2006. 08. 11.
- 19 Ahogy Péti Márton is kifejti: i. m. (2005).
- 20 *Új Magyarország fejlesztési terv*. [online] 2006. http://www.nfh.hu/index.nfh?r=&v=&l=&p=-letoltes_uj_magyarorszag_fejlesztési_terv_0801.pdf.
- 21 Uo. 108.
- 22 A 2006. augusztusi verzió szerint. Ugyanis 2006 márciusában a beadást a kormány 2006 júniusára tervezte.
- 23 *Aarhus Convention*. UNECE [online] 1998. 06. 25. <http://www.unece.org/env/pp/documents/cep43e.pdf>.
- 24 Szilvácsku Zs.: *Stratégiai környezeti vizsgálatok gyakorlata az Európai Unióban*. Vitaregnat Bt., Budapest, 2003.
- 25 Interjú Pálvölgyi Tamással, 2006. 08. 14.
- 26 Szilvácsku Zs.: i. m.
- 27 *Handbook on SEA for Cohesion Policy 2007–2013*. [online] GRDPN, 2006. <http://www.epa.ie/TechnicalGuidanceandAdvice/GuidanceDocuments/pdfsforguidancedocuments/FileUpload,9149,en.pdf>.
- 28 Carson, R.: i. m.
- 29 MEADOWS, H. D., et al.: *The limits growth*. Universe Books, New York, 1972.
- 30 *Our common future*. World Commission on Environment and Development (WCED). University Press, Oxford, 1987.
- 31 Szirmai V.: *A környezeti érdekek Magyarországon*. Pallas Stúdió, Budapest, 1999.

- 32 Szirmai V. et al.: Kinek az érdeke a társadalmi részvétel környezetvédelmi ügyekben? *ÖKO*, 2005. 1-2. 46-64.
- 33 Habermas, J.: *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Fordította: Glavina Zsuzsa. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
- 34 *Népszabadság*, 2005. szeptember 9.
- 35 *Népszabadság*, 2005. június 8.
- 36 *Népszabadság*, 2006. március 8., 2006. április 26., 2006. július 27., 2006. augusztus 2., 2006. augusztus 26., melyek közül a márciusi cikk címe is sokat mondó: „A jövő az interneten formálódik”.
- 37 *A háztartások információs és kommunikációs technológiai eszközhasználatának és használata, 2005*. [online] KSH, 2006. <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/ikt05.pdf>.
- 38 <http://www.nfh.hu>.

Summary

VIKTOR VARJÚ LOCATION-BASED ENVIRONMENTAL ANALYSIS AND SOCIAL PARTICIPATION IN SPATIAL PLANNING

The economic and industrial growth of the nineteenth and twentieth centuries was accompanied by a more and more extended utilisation of the natural capital and by the contamination of the environment. The idea of „sustainable development” becoming widespread has resulted in the desirability of using previous environmental evaluation of investments and plans as well. Since the redistribution (subsidies) system of the EU Structural Funds resulted in greater and greater projects and plans, the role of evaluation has increased. For the safekeeping of the natural environment, the European Community introduced the Environmental Impact Assessment (85/337/EC). This assessment „only” concerned to concrete building projects in order to reveal the dangers of investments to the nature. Later on, extending the Assessment and using the practice of some developed countries, the EU introduced the Strategic Environmental Assessment (SEA) in its Directive 2001/42/EC. Previous to transposing SEA process it had already been used in Hungary, a certain method had been created and it has been used up till now in planning and programming processes concerning the period of 2007-2013. Since plans do not have to correspond to limit values but priorities and lines, in the evaluation of the programmes and plans a limit value system cannot be used. The core of the Environmental Impact Assessment (EIA) is the *impact matrix* and the heart of the SEA is the *consequence matrix* which means how aims of the concrete plans relate to each environmental (sustainable) purpose. One of the problems with the SEA processes is that there is not enough time to do it because of the delay of the programmes. On one hand programmes to the next period (2007-2013) will have to arrive at the European Committee by October. But at the moment (in August 2006) there is only one

of the regional and sectoral programmes of the second NDP (2007-2013) which has a SEA (it is even available for public consultation). The recent version of NDP (August 2006) contains just an indication to the SEA. Transport Operational Programme version of 9.06.2006 says that ex ante evaluation will be ready to the Committee just by the date of the submission. Nothing has been mentioned in connection with SEA. The problem with them is that SEA has to be created during planning (reflecting to it continuously) trying to modify the manners of the feasibility of plans and programmes. As far as the public participation is concerned it is a recommended element of plans and programmes. Despite, there are different opinions about public participation in the SEA. In my opinion it is useful and unavoidable to take a public liaising in terms of SEA, especially concerning local impacts of the programmes. Sustainable development is a frequently used, but often misunderstood concept. That is why this paper has revealed the beginning of the regional development, namely the planning process. It has demonstrated why ex ante, especially environmental evaluation of programmes and plans is so important with a wide range public participation.